

KMP.571.17.2014.WS

Raport
przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji w Areszcie Śledczym w Łodzi
(wyciąg)

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 13-15 stycznia 2014 r., do Aresztu Śledczego w Łodzi (zwanego dalej Aresztem lub jednostką) udali się pracownicy Zespołu *Krajowy Mechanizm Prewencji* (zwanego dalej KMP lub Mechanizmem): dr n. med. Joanna Żuchowska (specjalista chorób wewnętrznych), Karolina Goral (pedagog resocjalizacyjny), Justyna Józwiak (politolog w zakresie resocjalizacji), Dorota Krzysztoń (kryminolog), Magdalena Filipiak (prawnik, psycholog), Michał Kleszcz oraz Wojciech Sadownik (prawnicy).

Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji sprawdzili na miejscu sposób traktowania osób pozbawionych wolności, w szczególności pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji wykonano następujące czynności:

1. przeprowadzono rozmowę z płk Dariuszem Ladrą - dyrektorem Aresztu i mjr Mariuszem Rysiewskim - jego zastępcą;
2. dokonano oglądu pomieszczeń we wszystkich oddziałach mieszkalnych, w tym: świetlic, cel izolacyjnych, cel zabezpieczających;
3. dokonano oglądu terenu jednostki oraz pomieszczeń w oddziałach mieszkalnych, w tym losowo wybranych cel mieszkalnych;
4. przeprowadzono w czasie wizytacji cel mieszkalnych i innych pomieszczeń rozmowy ze skazanymi oraz pracownikami jednostki;

5. zapoznano się z aktami osobowymi wybranych losowo osadzonych, skargami i wnioskami osób pozbawionych wolności, protokołami odpraw kierownictwa, zarządzeniami dyrektora Aresztu, decyzjami o umieszczeniu osadzonego w celi mieszkalnej, w której powierzchnia przypadająca na skazanego wynosi poniżej 3 m²;
6. przeprowadzono na osobności indywidualne rozmowy z wybranymi osadzonymi, w szczególności z osobami niepełnosprawnymi fizycznie, cudzoziemcami, osobami w podeszłym wieku oraz z osobami, wobec których stosowane były środki przymusu bezpośredniego.

W trakcie wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną, użyto dalmierza do pomiaru powierzchni oraz urządzenia wielofunkcyjnego do pomiaru temperatury wybranych pomieszczeń.

Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji poinformowali kierownictwo Aresztu o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano dokumenty oraz notatki służbowe związane z funkcjonowaniem jednostki.

2. Charakterystyka jednostki

Wizytowana jednostka jest przeznaczona dla mężczyzn tymczasowo aresztowanych, pierwszy raz karanych, młodocianych, recydywistów penitencjarnych oraz osadzonych odbywających karę w ZK typu półotwartego. W ramach Aresztu działa również Ośrodek Diagnostyczno – Konsultacyjny, dalej ODK, o pojemności 30 miejsc.

Pojemność Zakładu wynosi 1138 miejsc. Według stanu na dzień 13 stycznia 2014 r., w jednostce faktycznie przebywało 1043 osadzonych, z czego 303 było tymczasowo aresztowanych (również 52 skazanych i ukaranych, wobec których zastosowano tymczasowe aresztowane w innej sprawie), 678 skazanych i 11 ukaranych.

Przegląd wybranej przez przedstawicieli KMP dokumentacji skazanych i tymczasowo aresztowanych, nie ujawnił nieprawidłowości związanych z rozmieszczeniem tych osób oraz podstawami prawnymi ich pobytu w jednostce.

3. Personel

W dziale penitencjarnym zatrudnionych jest 29 funkcjonariuszy w tym kierownik, jego zastępca, 5 psychologów i 22 wychowawców. Uwzględniając pojemność jednostki

średnia liczba osadzonych na 1 wychowawcę wynosi ok. 52, na psychologa 221. Zgodnie z uzasadnieniem Instrukcji Nr 2/12 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 29 lutego 2012 r. *w sprawie tworzenia i organizacji oddziałów penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych* (dalej: instrukcja) w celu osiągnięcia standardów pracy penitencjarnej, na jednego wychowawcę przypadać będzie grupa 40 skazanych lub 60 tymczasowo aresztowanych, zaś na jednego psychologa penitencjarnego 200 osadzonych. Mimo, iż, w ocenie przedstawicieli Mechanizmu, standard ten nie jest prawidłowy ze względu na zbyt wysoko określoną liczbę osadzonych przypadających na jednego psychologa, tym niemniej należy go przywołać, gdyż w wizytowanej jednostce nie jest on spełniony. Pracownicy KMP przypominają, że zgodnie ze stanowiskiem CPT - *w przypadku niewystarczającej liczby personelu może okazać się niezbędna praca w godzinach nadliczbowych, w celu utrzymania podstawowego poziomu bezpieczeństwa i systemu zaopatrzenia na terenie jednostki penitencjarnej. Taki stan rzeczy może łatwo doprowadzić do wysokiego poziomu stresu wśród personelu i jego przedwczesnego „wypalenia”, co może wzmocnić napięcie obecne w każdej jednostce penitencjarnej* (Fragment § 26 Jedenastego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (2001) 16]). Mając na względzie powyższe przedstawiciele KMP formułują zalecenie zwiększenia obsady psychologicznej w Areszcie. Tak jak wskazałem uzasadnienie do ww. instrukcji umożliwia przypisanie do wychowawcy aresztu śledczego o 20 osadzonych więcej aniżeli w zakładzie karnym. Co roku ruch osadzonych w wizytowanym Areszcie wynosi ponad 7500 osób pozbawionych wolności. Każdy pobyt skazanego czy tymczasowo aresztowanego powoduje konieczność podjęcia wobec niego przez funkcjonariuszy Służby Więziennej szeregu czynności wynikających z obowiązujących przepisów. W przypadku wizytowanego Aresztu liczba osób wymagających podejmowania działań nie tylko administracyjnych, ale także oddziaływań penitencjarnych średnio rocznie wynosi siedmiokrotność dostępnych miejsc osadzenia. W ocenie pracowników KMP obecny stan liczbowy kadry placówki powinien być zwiększony w celu umożliwienia jej prawidłowego funkcjonowania. Nadmierne obciążenie personelu może przyczynić się do pogorszenia atmosfery w relacjach osadzonego - pracownik jednostki, a także w efekcie doprowadzić do wypalenia zawodowego funkcjonariuszy Służby Więziennej.

W ODK pracuje 3 psychologów oraz kierownik (psychiatra).

Zatrudnieni w jednostce psycholodzy nie mają zapewnionej superwizji. W związku z tym warto zauważyć, iż przy tego typu obciążającej psychicznie pracy zapewnienie

superwizji wydaje się niezbędne jako czynnik z jednej strony zabezpieczający psychologów, z drugiej zaś znacznie zwiększający efektywność ich pracy.

Zgodnie z informacjami przekazanymi przez kierowników działów kadrowo – organizacyjnego, penitencjarnego i ochrony w latach od 2012 do 2014 (dnia wizytacji), funkcjonariusze Służby Więziennej zatrudnieni w jednostce przechodzili kursy specjalistyczne, kwalifikacyjne i m.in. następujące szkolenia: treningi umiejętności interpersonalnych (2 funkcjonariuszy), na temat pracy z grupą (4 funkcjonariuszy), „przemoc w rodzinie a dziecko niedostosowane społecznie – zespoły interdyscyplinarne”, warsztaty profilaktyki stresu (1 funkcjonariusz), szkolenia kadry penitencjarnej w ramach przygotowania skazanych do powrotu na rynek pracy (m.in. agresja i autoagresja – interwencja i sposoby zapobiegania; przeciwdziałanie przemocy; praca z grupą; zarządzanie stresem; organizacja pomocy postpenitencjarnej, pomoc prawna, warsztaty asertywności; metody aktywizacji osób nieaktywnych zawodowo będących w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy), ratownictwo przedmedyczne – techniki udzielania pierwszej pomocy (16 funkcjonariuszy Grupy Interwencyjnej Służby Więziennej), postępowanie z osadzonymi młodocianymi z uwzględnieniem standardów międzynarodowych oraz zaleceń Europejskiego Komitetu do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu zawartych w protokołach z wizytacji polskich jednostek penitencjarnych (30 funkcjonariuszy).

Mając na uwadze specyfikę pracy z osobami pozbawionymi wolności, warty rozważenia, w ocenie pracowników KMP, byłoby objęcie większej grupy funkcjonariuszy Służby Więziennej pracujących w bezpośrednim kontakcie z osadzonymi szkoleniami z zakresu komunikacji interpersonalnej, umiejętności radzenia sobie ze stresem, udzielania pierwszej pomocy oraz przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu, a także praw osób pozbawionych wolności, nie tylko młodocianych. W tym miejscu warto przywołać Standardy Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom (patrz: Fragment Drugiego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (92) 3] dot. szkoleń funkcjonariuszy służb porządku publicznego), które wskazują, że *nie ma lepszej gwarancji przeciwko złemu traktowaniu osoby pozbawionej wolności, niż dobrze wyszkolony funkcjonariusz Policji czy Służby Więziennej*.

W 2012 r. wszczęto 9 postępowań dyscyplinarnych wobec funkcjonariuszy Służby Więziennej, przy czym w 1 przypadku odstąpiono od ukarania, w 3 wymierzono nagane, 4 razy uniewinniono obwinionego i raz postępowanie umorzono. Natomiast w 2013 r. umorzono 1 postępowanie dyscyplinarne, raz po umorzeniu postępowania zastosowano

rozmowę dyscyplinującą, 1 funkcjonariusz został ostrzeżony o niepełnej przydatności na zajmowanym stanowisku służbowym i 2 razy zawieszono postępowanie. Ponieważ przekazane informacje nie zawierały przyczyn wszczęcia ww. postępowań, zwracam się z uprzejmą prośbą o ich przesłanie. W okresie od 2012 roku do dnia wizytacji dyrektor Aresztu (17 sierpnia 2012 r.) złożył 1 zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa, które dotyczyło zarzutu naruszenia nietykalności cielesnej osadzonego podczas transportu przez funkcjonariuszy Grupy Interwencyjnej Służby Więziennej. Sprawa zakończyła się umorzeniem postępowania przez prokuraturę.

4. Warunki bytowe

W jednostce funkcjonują 3 Oddziały Penitencjarne, odpowiadające 3 budynkom, w których kwaterowani są osadzeni. Wielkość cel jest zróżnicowana – od cel jedno- do dziewięćosobowych.

Na wstępie należy podkreślić, że w przeważającej większości zwizytowanych cel (z wyjątkiem oddziału mieszkalnego C4) panowały złe albo bardzo złe warunki bytowe. Na te ogólne stwierdzenie składa się kilka okoliczności.

Ściany cel mieszkalnych, uszkodzone, z ubytkami farby, pokryte były także licznymi rysunkami i starymi zabrudzeniami wykonanymi przez osadzonych (np. pawilon B celi 25 z zabrudzeniami krwią na ścianie), świadczące o bardzo małej częstotliwości remontów. Bardzo dużym problemem w jednostce jest również zawilgocenie i zagrzybienie cel mieszkalnych. W niektórych z nich w celu poprawy warunków tam panujących więźniowie samodzielnie zeszkrobywali warstwę wykwitu, zajmującą nawet ok. 30 % sufitu (np. pawilon A celi 147). Należy podkreślić, że przebywanie w takich warunkach niesie za sobą poważne zagrożenie zdrowia: *Przy mocno zagrzybionych ścianach dochodzi do trwałych schorzeń, np. astmy oskrzelowej czy różnego rodzaju alergii. Pojawiają się objawy infekcji (mikoza), zatrucia (mikotoksykoza) i uczulenia alergiczne (alergia mikologiczna). Alergia na grzyby może przybierać wiele postaci: dolegliwości spowodowane wziewaniem zarodników grzybów obecnych w powietrzu, alergię pokarmową, alergię kontaktową, uczulenie na antybiotyki oraz reakcje typu "id", zdefiniowane jako odczyn błon śluzowych w przypadku istniejących odległych ognisk zakażenia grzybiczego¹.* Należy w tym miejscu przywołać regulę 18.1 Europejskich

---

¹ Zapart Katarzyna „Zagrożenia i uciążliwości występujące w środowisku wewnętrznym pomieszczeń i budynków mieszkalnych: s. 12 Dostępny w Internecie: <http://www.wsse.katowice.pl/pliki/hkis/zagrozenia-mieszkania.pdf>

Reguł Więziennych stanowiącą, że *miejsce przeznaczone dla więźniów, a w szczególności wszystkie miejsca przeznaczone do spania, powinny zapewniać poszanowanie ludzkiej godności oraz, o tyle o ile to możliwe, prywatności, a także spełniać wymogi zdrowotno - higieniczne, z należyтым uwzględnieniem warunków klimatycznych oraz, w szczególności, wymogi w zakresie powierzchni, ilości powietrza, oświetlenia, ogrzewania i wentylacji.*

Kolejnym problemem jest bardzo zużyta i przez to nieszczelna stolarka okienna. Osadzeni opierając się na własnej pomysłowości uszczelniają okna dostępnymi materiałami, np. gazetami, workami plastikowymi. Ramy okienne noszą ślady licznych napraw. W przypadku pęknięcia szyby często wymieniana jest część nienadająca się do użytku. Powoduje to, że w przypadku nacisku na szkło (np. przy próbie zamknięcia) możliwe jest jego uszkodzenie i powstaje zagrożenie skaleczenia się. Sytuacja taka miała miejsce dnia 22 grudnia 2013 r. w oddziale A, celi 147 (notatka służbowa z dnia 23 grudnia 2013 r.).

Kąćki sanitarne w celach wieloosobowych są zabudowane płytą HDF do wysokości 215 cm, z niższymi drzwiami ok. 150 cm. Jedynie 111 celach zabudowano w pełni (od podłogi do sufitu). Wobec powyższego, zgodnie z linią orzecniczą Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (zob. wyrok z dnia 19 kwietnia 2001 r., ETPC 28524/95) oraz mając na uwadze zalecenia CPT, należy wskazać, że korzystanie z otwartego kąćka sanitarnego w sytuacji, gdy w celi przebywa więcej niż jeden osadzony, należy uznać za poniżające traktowanie. Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji podkreślają również potrzebę osłonięcia kąćków w celach jednoosobowych (w tym izolacyjnych i przeznaczonych dla osadzonych tzw. „niebezpiecznych”). Rzecznik Praw Obywatelskich w wystąpieniu z dnia 25 marca 2013 r. (RPO-700317-II-702/12/MK) skierowanym do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej wskazał m.in., że w celach jednoosobowych urządzenia sanitarne powinny być osłonięte co najmniej w taki sposób, aby nie było możliwe zobaczenie osadzonego wykonującego czynności intymne w kąćku sanitarnym, ani bezpośrednio przez osoby wchodzące do celi, ani przez wizjer w drzwiach. W sytuacji, gdy funkcjonariusze Służby Więziennej, również płci przeciwnej, mają możliwość wglądu do kąćka sanitarnego przez wizjer i obserwowania osadzonego podczas wykonywania przez niego czynności sanitarnych i higienicznych, warunek zapewnienia intymności przy korzystaniu z urządzeń sanitarnych nie jest spełniony. W odpowiedzi z dnia 17 kwietnia 2013 r. (BPR-070-48/13/923) Dyrektor Generalny Służby Więziennej podzielił pogląd Rzecznika Praw Obywatelskich stwierdzając, iż spełnienie warunku zapewnienia intymności w warunkach izolacji penitencjarnej

uzależnione jest nie tylko od braku fizycznej obecności innych osób podczas korzystania przez osadzonego z urządzeń sanitarnych, ale także ograniczeniem (z wyłączeniem przypadków przewidzianych w obowiązujących przepisach) możliwości jego obserwacji. W wielu celach wymiany wymagała bardzo zniszczona armatura.

Większość wizytowanych cel wyposażono w łóżka piętrowe nieposiadające zabezpieczeń przed wypadnięciem oraz drabinek umożliwiających wejście na górny poziom. W ocenie przedstawicieli KMP, zaobserwowane braki mogą przyczynić się do upadków (m.in. osób, które nie ujawniły informacji o takich schorzeniach jak padaczka) i spowodować ewentualne uszkodzenia ciała osób, które wchodzą na łóżka, korzystając z dostępnego, nieprzystosowanego do tego sprzętu kwaterunkowego lub próbują na nie wskoczyć. Dla osób o obniżonej sprawności fizycznej wejście na piętrowe łóżko może okazać się bardzo trudne lub praktycznie niemożliwe. Analiza notatek dotyczących obrażeń ciała zgłoszonych przez osadzonych lub zaobserwowanych przez wychowawców wykazała, że tylko w grudniu 2013 r. miały miejsce 3 wypadki osadzonych podczas schodzenia z górnego łóżka.

Zastrzeżenia wizytujących wzbudził również stan sprzętu kwaterunkowego. Wydawane osadzonym do użytkowania materace i poduszki w wielu przypadkach były bardzo brudne, porwane i zużyte. W licznych celach mieszkalnych szafki nie miały drzwiczek, w niektórych łóżkach brak było podkładów, przez co materac zapadał się w miejscach ubytków (np. cela pawilon C cela 72). Również w przypadku kilku zwizytowanych cel uszkodzone były lustra (np. pawilon A cela 94). W wielu celach mieszkalnych uszkodzone były głośniki radiowęzła i oświetlenie (brak osłon, wystające przewody). Rzeczy osobiste większość osadzonych przechowywała w reklamówkach lub torbach pod łóżkami.

Mając to na uwadze w opinii pracowników Mechanizmu konieczne jest pilne przeprowadzenie kompleksowego remontu cel mieszkalnych, gdyż brak zdecydowanych działań będzie skutkował dalszym pogorszeniem sytuacji bytowej i w efekcie kwaterowaniem skazanych i tymczasowo aresztowanych w warunkach stanowiących nieludzkie traktowanie. Należy zaznaczyć, że potrzebę przeprowadzenia remontu Aresztu była już zaznaczana przez przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji w Raporcie z wizytacji przeprowadzonej w 2008 r. (RPO-595895-VII-706/08/JJ/KMP). Zgodnie z informacjami przekazanymi przez dyrektora Aresztu, istnieje możliwość, że kierowana przez niego jednostka będzie objęta inwestycją z zakresu termomodernizacji. W ocenie

pracowników Mechanizmu złe warunki panujące w jednostce powinny stanowić argument przemawiający za objęciem jej tym programem.

Cele mieszkalne w pawilonie C 4 (przeznaczonym dla osadzonych skierowanych do ZK typu półotwartego i otwartego) otwarte są od apelu porannego do godziny 17. 30.

W jednostce stosuje się wyłączenia prądu: w porze dziennej od poniedziałku do piątku w godzinach od 10.00-12.00; w porze nocnej w godzinach od 01.00-05.30. W niedziele i święta nie wyłącza się dopływu energii elektrycznej. W ocenie pracowników KMP wskazane jest zamieszczenie tych informacji w porządku wewnętrznym Aresztu.

W jednostce znajdują się 3 łaźnie – w każdym z pawilonów– posiadające po 12 niewyodrębnionych stanowisk prysznicowych. Mając na uwadze potrzebę zapewnienia intymności kąpiącym się, pracownicy KMP zalecają władzom Aresztu stworzenie wydzielonych stanowisk prysznicowych. Również Centralny Zarząd Służby Więziennej w piśmie z dnia 15 marca 2010 r. o sygnaturze BPR-0510/932/10/Z-1 poinformował Rzecznika Praw Obywatelskich, iż przedstawiciele Biura Kwatermistrzowsko-Inwestycyjnego w toku prowadzonych kontroli zwracają uwagę na konieczność wykonywania w łaźniach ścianek między prysznicami. Ściany w obu łaźniach wyłożono glazurą, podłogi – terakotą, ich stan należy określić jako dobry.

Kąpiel osadzonych niepracujących odbywa się raz w tygodniu, co stanowi minimum określone w normach krajowych. Warto w tym miejscu podkreślić, że zgodnie z regułą 19.4 Europejskich Reguł Więziennych, *każdy więzień powinien mieć prawo wykapać się lub wziąć prysznic, jeśli to możliwe, codziennie, lecz przynajmniej dwa razy w tygodniu (a w razie potrzeby częściej) w interesie ogólnej higieny*. Można także przytoczyć orzeczenie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wydane w sprawie Ananyev i inni przeciwko Rosji, w którym Trybunał zauważył, że *prawdziwie ludzkie środowisko nie jest możliwe bez łatwego dostępu do toalety czy możliwości utrzymania swego ciała w czystości. Trybunał często stwierdzał, że czas na wzięcie prysznica, zwykle przyznawany więźniom w aresztach śledczych w Rosji, ograniczony do 15 – 20 minut raz w tygodniu, był oczywiście niewystarczający do zachowania właściwej higieny ciała* (orzeczenie w trybie wyroku pilotażowego – 10 stycznia 2012 r., Izba (Sekcja I), skargi nr 42525/07 i 60800/08]. Przedstawiciele Mechanizmu również stoją na stanowisku, że możliwość kąpieli raz na tydzień jest niewystarczająca do utrzymania należytej higieny, a walor ekonomiczny takiej częstotliwości, podnoszony często przez władze jednostek penitencjarnych, ma charakter jedynie pozorny. Więźniowie korzystający

z dodatkowych, prowizorycznych kąpielni w celach mieszkalnych, zużywają więcej wody oraz prądu niezbędnego do jej podgrzania, niż zużyliby podczas kąpieli w więziennej łaźni. Należy wskazać, iż w piśmie z dnia 10 września 2013 r. o sygnaturze D-072-232/13 skierowanym do Dyrektora Zespołu *Krajowy Mechanizm Prewencji* także Dyrektor Narodowego Instytutu Zdrowia Publicznego – Państwowego Zakładu Higieny dostrzegł konieczność zwiększenia liczby kąpieli dla osadzonych. Biorąc pod uwagę przedstawioną argumentację, w ocenie przedstawicieli Mechanizmu, władze Aresztu powinny zwiększyć częstotliwość kąpieli dla osadzonych.

Należy podkreślić, iż także osadzeni, z którymi przedstawiciele KMP przeprowadzili rozmowy, zgłosili problem niewystarczającej liczby kąpieli.

Ciepła woda doprowadzona jest jedynie do 14 cel oddziału szpitalnego, osadzeni korzystają z niej w godzinach od 7.00 do 16.00. Więźniowie i tymczasowo aresztowani osadzeni w pozostałych celach wizytowanej jednostki (zwłaszcza nieposiadający grzałek lub czajników) brak dostępu do ciepłej wody w celach mieszkalnych określali jako znaczącą niedogodność. Sytuacja ta zmuszała ich do wykonywania czynności higienicznych w celi mieszkalnej korzystając z zimnej wody i uniemożliwiała przygotowywanie ciepłych napoi między posiłkami. Mając na uwadze liczne zgłoszenia w tym zakresie przedstawiciele KMP zalecają rozważenie użyczenia osadzonym czajników lub dostarczania gorącej wody.

Osadzeni zgłosili pracownikom KMP liczne uwagi w zakresie zapewnionego im w jednostce wyżywienia zarówno odnośnie jego jakości jak i wielkości porcji.

W czasie wizytacji w jednostce były wydawane diety lekkostrawne (83), cukrzycowa (9), insulinozależna (7), 1 osadzony otrzymywał wyżywienie indywidualne. Analiza jadłospisów dla wszystkich realizowanych w jednostce norm żywieniowych za okres 04-13 stycznia 2014 r. wykazała stosowanie, na podstawie decyzji dyrektora jednostki z dnia 28 listopada 2013 r., oszczędności, które nie przekraczały wskazanych w § 5 ust. 4 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 września 2003 r. w sprawie określenia wartości dziennej normy wyżywienia oraz rodzaju diet wydawanych osobom osadzonym w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2003 r. Nr 167, poz. 1633, dalej: rozporządzenie w sprawie norm wyżywienia) 20 % i były uzasadnione sezonowością występowania artykułów spożywczych na rynku. Należy jednak podkreślić, że zgodnie z § 5 ust. 4 rozporządzenie w sprawie norm wyżywienia oszczędności mogą być stosowane *pod warunkiem niepogorszenia jakości wyżywienia*. W związku z dużą liczbą skarg skazanych i tymczasowo aresztowanych związanych z zapewnionymi przez

jednostkę posiłkami oraz brzmieniem przywołanego przepisu przedstawiciele KMP zalecają rozważenie ograniczenia stosowanych oszczędności w celu poprawy jakości wydawanych posiłków.

W odniesieniu do możliwości dokonywania zakupów w kantynie osadzeni także zgłosili szereg uwag dotyczących braku prasy i wysokich cen produktów będących w ofercie. Przedstawiony protokół kontroli z dnia 7 października 2013 r. w zakresie zgodności towarów w kantynie z zatwierdzonym wykazem kontroli cen artykułów spożywczych i chemicznych przeznaczonych do sprzedaży osadzonym w bufetach na terenie Aresztu Śledczego w Łodzi, sporządzonym przez administrację jednostki, wskazuje, że różnica pomiędzy średnimi cenami w 4 sklepach osiedlowych wynosi 1.69 %. Analiza asortymentu i cen towarów dostępnych w kantynie dokonana przez pracownika KMP wykazała, że ceny niektórych produktów istotnie są wyższe jednakże różnice te nie są drastyczne. Poza tym w ofercie oprócz produktów droższych, są też ich tańsze odpowiedniki.

Kolejnym problemem, wskazanym przez osadzonych, była wartość przedmiotów, wpisywane do kart odzieżowych. Rozmówcy zaznaczali, że brak akceptacji na cenę oszacowaną przez funkcjonariusza Służby Więziennej powodował, iż dany przedmiot nie był osadzonemu wydawany. W analizowanych przez przedstawicieli KMP kartach odzieżowych istotnie wartość wpisanych rzeczy nie przekraczała 1 zł, pomimo że faktyczna wartość rzeczy była wyższa. W ocenie pracowników Mechanizmu w przypadku udokumentowania przez osadzonego ceny rzeczy podstawą do zaniżania jej wartości powinien być stopień zużycia.

Na terenie Aresztu znajduje się 17 placów spacerowych – 5 przy pawilonie C, 10 pomiędzy pawilonami A i B i 2 przeznaczone dla osadzonych tzw. „niebezpiecznych” przy pawilonie A. Na terenie każdego umieszczono ławeczki, brak było natomiast zadaszenia części powierzchni. Podczas korzystania ze spaceru osadzeni mogą palić papierosy. W ocenie pracowników KMP wskazane jest zamontowanie zadaszeń części powierzchni placów tak, aby możliwe było korzystanie ze spaceru w różnych warunkach atmosferycznych. Podobną opinię wyraził CPT zaznaczając, iż *przyjmuje się jako podstawową gwarancję, że osadzeni powinni mieć możliwość spędzenia przynajmniej jednej godziny ćwiczeń na świeżym powietrzu dziennie (najlepiej jako część szerszego programu zajęć). Kluczowe znaczenie ma także to, aby plac ćwiczeń na zewnątrz budynku był odpowiednio przestronny, a także – w miarę możliwości – dawał schronienie przed niepogodą* (Fragment § 48 Drugiego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (92) 3]).

a) Dostosowanie jednostki do potrzeb osób niepełnosprawnych

W jednostce jedna z izb chorych przedstawiona została wizytującym jako dostosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych, przy natrysku zamontowane były uchwyty oraz siedzisko. Jednakże w ocenie przedstawicieli KMP z uwagi na wysokie progi (6 cm), przy wejściu oraz przy natrysku, osoba mająca trudności w poruszaniu się nie mogłaby swobodnie korzystać z prysznicza czy wejść/opuścić celi. Zaznaczyć także należy, że wejścia do poszczególnych pawilonów mieszkalnych, placów spacerowych również nie posiadały ułatwień dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich lub o kulach. Przepis § 62 rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz. U. Nr 75, poz. 690, z późn. zm.) stanowi, że w przypadku drzwi wejściowych do budynku i ogólnodostępnych pomieszczeń użytkowych wysokość progów nie może przekraczać 0,02 m. Pomimo tego, że § 61 ust. 2 tegoż rozporządzenia wyłącza z obowiązku przystosowania wejść dla osób niepełnosprawnych budynków w zakładach karnych i aresztach śledczych, to podczas dostosowywania budynków do potrzeb osób mających trudności w poruszaniu się należy uwzględniać te wymogi. W innym przypadku poczynione zmiany nie przyczynią się do usunięcia istniejących barier architektonicznych. Należy również wskazać, że zgodnie z przyjętą w dniu 1 sierpnia 1997 r. przez Sejm RP *Kartą Praw Osób Niepełnosprawnych* (M. P. z 1997 r. Nr 50, poz. 475) osoby niepełnosprawne mają prawo życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych. Ponadto w dniu 6 września 2012 r. Polska ratyfikowała przyjętą w dniu 13 grudnia 2006 r. przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych *Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych* (Dz. U. z 2012 r., poz. 1169) zobowiązującą do umożliwienia osobom niepełnosprawnym niezależnego życia i pełnego udziału we wszystkich jego sferach. Oba wymienione dokumenty mają zastosowanie również do osób pozbawionych wolności oraz środowiska stworzonego w miejscu ich osadzenia. Wobec powyższego wszelkie instytucje państwowe winny podejmować działania ukierunkowane na urzeczywistnienie praw osób z niepełnosprawnością. Odnosząc się do tego zagadnienia warto także zwrócić uwagę na wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu z 2006 r. w sprawie *Vincent przeciwko Francji* (6253/03), w którym Trybunał stwierdził naruszenie art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka przez osadzenie więźnia poruszającego się na wózku inwalidzkim w celi, której wyposażenie nie było całkowicie dostosowane do osób niepełnosprawnych oraz której nie był w stanie samodzielnie opuścić. Mając na względzie treść wskazanych aktów

prawnych oraz orzecznictwa Trybunału, pracownicy KMP zalecają uwzględnienie konieczności dostosowania infrastruktury Zakładu do potrzeby osoby z niepełnosprawnością w planowanych remontach i modernizacjach.

W czasie wizytacji przedstawiciele KMP zaobserwowali także niepokojącą praktykę osadzania osób mających trudności w poruszaniu się na wyższych kondygnacjach pawilonów mieszkalnych, a nawet umieszczenie w celi mieszkalnej, w której wolne było tylko górne łóżko, osadzonego poruszającego się kulach (C 71). Stwierdzone działania rodzą problemy dla ww. osadzonych w korzystaniu z przysługujących im praw np. spacerów i stanowią dla nich dodatkową dolegliwość. W związku z powyższym pracownicy Mechanizmu zalecają aby podczas decydowaniu o miejscu zakwaterowania skazanych i tymczasowo aresztowanych uwzględniano ich stopień sprawności fizycznej.

5. Traktowanie

Zdecydowana większość osadzonych zgłaszała wizytującym, iż niektórzy funkcjonariusze zwracają się do nich po nazwisku lub *na ty*. Z praktyką spotkali się także pracownicy KMP podczas oglądu oddziałów mieszkalnych. Należy przypomnieć, że zgodnie z treścią art. 27 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz. U. Nr 79, poz. 523 ze zm.) funkcjonariusze i pracownicy Służby Więziennej w postępowaniu wobec osób pozbawionych wolności są obowiązani w szczególności szanować ich prawa i godność. Na konieczność wykonywania kary pozbawienia wolności z poszanowaniem godności ludzkiej wskazuje również art. 4 Kkw.

Wizytujący wysoko oceniają stosowaną w jednostce praktykę poddawania osadzonych młodocianych co 2 tygodnie badaniom w celu wykrycia obrażeń ciała.

Pomimo ww. rozwiązania pracownicy Mechanizmu odebrali niepokojące sygnały od młodocianych skazanych i tymczasowo aresztowanych świadczące o stosowaniu wobec nich przez oddziałowych agresji słownej, a nawet fizycznej. Żaden z rozmówców nie chciał zgłosić oficjalnej skargi. Należy podkreślić, że przepis art. 40 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. 1997 nr 78, poz. 483) stanowi, że *nikt nie może być poddany torturom ani niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu. Zakazuje się stosowania kar cielesnych*. Liczba zgłoszeń młodocianych, fakt, iż osadzeni byli zakwaterowani w różnych oddziałach mieszkalnych oraz to, że rozmowy wizytujących prowadzone były jednocześnie w różnych oddziałach mieszkalnych (przez co zgłaszający nie mieli możliwości ustalenia treści skarg między sobą) uprawdopodobniają występowanie ww. naruszeń. W związku z tym w ocenie pracowników KMP konieczne jest wnikliwe zbadanie

powyższych zgłoszeń. Przedstawiciele Mechanizmu zwracają się również o przekazanie materiałów z przeprowadzonego postępowania.

Krytyczne opinie na temat pracy niektórych wychowawców zgłaszali osadzeni zakwaterowani w pawilonach A i C. Zastrzeżenia dotyczyły braku pomocy ze strony wychowawców, zbywające traktowanie, nie otrzymywanie wnioskowanych informacji. Natomiast skazani i tymczasowo aresztowani z pawilonu B chwalili pracę wychowawców.

W roku 2012 do jednostki wpłynęło 610 skarg osób pozbawionych wolności, wśród których dominowały skargi dotyczące traktowania przez funkcjonariuszy i pracowników SW (190), warunków bytowych (150) i opieki zdrowotnej (120). Za zasadne uznane zostało 13 skarg. W roku 2013 osadzeni wnieśli 546 skarg z analogicznymi jak w roku 2012 najczęstszymi obszarami skargowymi. Łącznie w analizowanym okresie 4 skargi zostało uznanych za zasadne lub częściowo zasadne. Natomiast w 2014 r. (do dnia wizytacji) odnotowano wpływ 5 skarg, żadna nie została uznana za zasadną.

W 2012 r. w jednostce odnotowano 32 zdarzenia nadzwyczajne, w tym: 2 samobójstwa/zgony, 17 przypadków ujawnienia przedmiotu niedozwolonego, 4 bójk/pobicia, 1 przypadek popełnienia przez funkcjonariusza czynu noszącego znamiona przestępstwa ściganego z urzędu, 1 groźne zakłócenie porządku, 1 napaść na funkcjonariusza lub pracownika poza służbą, 6 innych zdarzeń uznanych przez dyrektora za zdarzenie nadzwyczajne. W 2013 r. miały miejsce 38 zdarzenia nadzwyczajne, w tym: 3 samobójstwa/zgony, 4 bójk lub pobicia, 11 przypadków ujawnienia przedmiotu niedozwolonego, 10 przypadków ujawnienia przedmiotu niebezpiecznego, 2 przypadki popełnienia przez funkcjonariusza czynu noszącego znamiona przestępstwa ściganego z urzędu, 1 groźne zakłócenie porządku, 5 innych zdarzeń uznanych przez dyrektora za zdarzenie nadzwyczajne, 2 napaści na funkcjonariusza lub pracownika poza służbą.

Z udostępnionego wizytującym zestawienia samoagresji wynika, że w 2012 r. osadzeni w Areszcie dokonali łącznie 69 tego typu zachowań (41 pocięć, 22 „połyki”, 2 zatrucia lekami, 1 zatrucie substancjami niespożywczyymi, 3 inne uszkodzenia ciała), w 2013 r. odnotowano łącznie 62 przypadki samoagresji (34 pocięcia, 20 „połyków”, 3 zatrucia lekami, 4 zatrucia substancjami niespożywczyymi, 1 inne uszkodzenie ciała).

W odniesieniu do przedmiotu tego punktu Raportu poważne zastrzeżenia wizytujących wzbudził przypadek transportu (w dniu 15 stycznia br.) (*dane usunięto*)

do Zakładu Karnego w Nowogardzie (w odległości ponad 500 km od Aresztu). Jest to osoba starsza (urodzony *dane usunięto*), ponadto analiza dokumentacji medycznej przeprowadzona przez przedstawiciela KMP (lekarza medycyny) wykazała, że osadzony cierpi na liczne schorzenia. W rozmowie z wizytującym informował, że z uwagi na zły stan zdrowia nie korzysta ze spacerów. Osadzony pochodzi z Łodzi, w wizytowanej jednostce miał również widzenia z rodziną, ostatnio 4 stycznia br. odbyło się spotkanie z siostrą. Mając na uwadze te okoliczności przedstawiciele KMP zwracają się do Centralnego Zarządu Służby Więziennej z prośbą o przedstawienie powodów transportu ww. skazanego.

Przedstawiciel KMP po zapoznaniu się z nagraniami z zastosowania środków przymusu bezpośredniego w jednostce wobec 3 osadzonych nie sformułował zastrzeżeń związanych z tym zagadnieniem. Jednakże w przekazanej dokumentacji dotyczącej zastosowania dnia 13 sierpnia 2013 r. środków przymusu bezpośredniego wobec (*dane usunięto*) brakowało zapisu z kamery przenośnej (przekazana płyta była pusta). Mając to na uwadze zwracam się o przesłanie przedmiotowego nagrania.

6. Dyscyplinowanie

Zgodnie z informacją przekazaną przez zastępcę kierownika Działu Ochrony jednostki przedstawione wizytującym zestawienie kar dyscyplinarnych oraz nagród dotyczą wyłącznie osadzonych przebywających w Areszcie w czasie sporządzania przedmiotowej informacji, gdyż aplikacja Noe.NET nie umożliwia wytworzenia danych zbiorczych dotyczących osadzonych, którzy opuścili jednostkę. Natomiast Dyrektor Generalny Służby Więziennej w piśmie z dnia 29 maja 2013 r. (BDG-070-53/13/489) poinformował Zastępcę Rzecznika Praw Obywatelskich, że *personel jednostki penitencjarnej w oparciu o informacje zawarte w bazie Noe.NET poprzez system raportujący REPOS może wygenerować informacje dotyczące liczby wymierzonych w jednostce nagród i kar dyscyplinarnych w określonym przedziale czasowym. Ponadto istnieje możliwość wygenerowania zestawienia zawierającego szerszy zakres informacji niż podnoszone powyżej kryteria. Przykładowy raport zawiera także ilościowe zestawienie kar i nagród w rozbiciu na ich rodzaje oraz klasyfikację osób osadzonych, którym te kary lub nagrody zostały wymierzone lub udzielone.* W związku z powyższym zwracam się o przesłanie informacji dotyczących wymierzonych w 2012 i 2013 r. w jednostce kar i nagród.

Niektórzy osadzeni skarżyli się wizytującym, że po ukaraniu nie byli informowani o możliwości zaskarżenia decyzji dyrektora jednostki do sądu penitencjarnego. Analiza wniosków dyscyplinarnych wykazała, że w każdym przypadku była zaznaczona adnotacja o pouczeniu ukaranego. Głosy osadzonych dotyczące tego zagadnienia sugerują, że może istnieć potrzeba zmiany sposobu informowania ukaranych o prawie do zaskarżenia decyzji dyrektora Aresztu. Biorąc pod uwagę fakt, że art. 7 Kkw wprowadza sądową kontrolę decyzji dyrektora konieczne jest dopełnienie wszelkich starań, aby osadzeni mieli pełną świadomość jego treści.

Uwagę wizytujących zwróciła sytuacja osadzonych w celi 147 pawilonie A. Zgodnie z informacjami przekazanymi przez funkcjonariuszy Służby Więziennej pełniących służbę w tym oddziale 2 tymczasowo aresztowanych dopuściło się zniszczenia tego pomieszczenia. Zgodnie z meldunkiem o szkodzie z dnia 10 stycznia 2014 r. powstały następujące szkody: urwany kran, wyrwane mocowanie zlewu, uszkodzona spłuczka. Jednakże ten sam wykaz usterek zgłaszali więźniowie, którzy byli osadzeni w przedmiotowej celi mieszkalnej przed 10 stycznia br. Mając to na uwadze przedstawiciele KMP zwracają się o przekazanie wyników postępowania dotyczącego zniszczenia ww. pomieszczenia.

7. Prawo do informacji

Dokumentem regulującym prawa i obowiązki osadzonych w jednostce jest „Porządek wewnętrzny obowiązujący w Areszcie Śledczym w Łodzi”, dalej: porządek wewnętrzny, stanowiący załącznik do Zarządzenia nr 97/2013 Dyrektora Aresztu z dnia 21 listopada 2013 r. W ocenie przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji przepisy zawarte w powyższych aktach sformułowane są jasno, jednakże, zdaniem wizytujących, wskazane byłoby usunięcie dyspozycji odsyłających do odpowiednich przepisów Kkw tak, aby korzystający osadzony mógł się zapoznać z treścią przedmiotowego dokumentu bez potrzeby sięgania do innych aktów prawnych.

W czasie wizytacji kopie porządku wewnętrznego dostępne były dla osadzonych w celach mieszkalnych. W zbiorach bibliotecznych nie było aktualnych tekstów kodeksu karnego, postępowania karnego ani karnego wykonawczego. Jednostka nie dysponowała również tłumaczeniami porządków wewnętrznych ani regulaminów organizacyjno-porządkowych odbywania kary pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania. Zgodnie z informacjami przekazanymi przez pracownika Działu Penitencjarnego jednostki regulaminy wykonywania kary pozbawienia wolności, tymczasowego

aresztowania, a także wszelkie przepisy w językach obcych dotyczące wykonywania kary pozbawienia wolności i tymczasowego aresztowania dostępne są w systemie informacji prawnej LEX oraz odpowiednich zakładkach w module penitencjarnym Centralnego Zarządu Służby Więziennej, do którego stały dostęp mają wychowawcy Działu Penitencjarnego i w momencie przybycia do jednostki osadzonego cudzoziemca odpowiednie informatory są mu wydawane. Jednakże podczas wizytacji osadzeni w Areszcie cudzoziemcy nie dysponowali ww. materiałami. W związku z powyższym przedstawiciele KMP zalecają przestrzeganie przyjętej w jednostce procedury dotyczącej wyposażania osadzonych w niezbędne materiały informacyjne.

W każdym z oddziałów mieszkalnych wywieszane zostały adresy instytucji krajowych oraz międzynarodowych stojących na straży praw człowieka oraz skrzynka, w której osadzeni mogą umieszczać korespondencję z organami międzynarodowymi.

Warto jednakże zauważyć, że ani w bibliotece ani u wychowawców osadzeni nie mają dostępu do orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu. Zgodnie z informacjami przekazanymi przez funkcjonariuszy Działu Penitencjarnego w zasobach radiowęzła znajdują się wyroki ww. Trybunałów.

Rzecznik Praw Obywatelskich, skierował do Trybunału Konstytucyjnego w piśmie z dnia 6 sierpnia 2010 r., uwagi dotyczące stanowiska Dyrektora Generalnego Służby Więziennej negującej inicjatywę upowszechniania wśród osób pozbawionych wolności wiedzy na temat wyroków Trybunału Konstytucyjnego w sprawach, które bezpośrednio dotyczą osób osadzonych w zakładach karnych, ich skutków prawnych i praktycznych. W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich, istnieje możliwość upowszechniania wyroków Trybunału w ramach zajęć kulturalno-oświatowych, z których mają prawo korzystać osoby skazane i tymczasowo aresztowane. Uwagi Rzecznika zostały podzielone w dniu 11 sierpnia 2010 r. przez Szefa Biura Trybunału Konstytucyjnego (sygn. pisma S-073-14/10). Uznając za słuszne stanowisko Rzecznika w tej sprawie, Szef Biura Trybunału Konstytucyjnego stwierdził, że żadne względy nie powinny ograniczać przedsięwzięć na rzecz popularyzacji prawa oraz edukacji obywatelskiej w sprawach publicznych. W ocenie przedstawicieli Mechanizmu, informowanie o orzecznictwie wskazanych wyżej Trybunałów, mogłoby odbywać się za pomocą audycji emitowanej w radiowęzle. W ocenie pracowników KMP wskazane jest także przeniesienie przedmiotowych zbiorów orzeczeń do zbiorów bibliotecznych i udostępnianie ich osadzonym.

Wątpliwości wizytujących wzbudził sposób informowania osadzonych o wynikach rozpatrzenia składanych przez nich próśb i wniosków. Jak informowali osadzeni, informacja o sposobie załatwienia próśb przekazywana była ustnie przez wychowawcę. Tymczasem, zgodnie z regulacją § 9 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów załatwiania wniosków skarg i próśb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2013 r. poz. 647), organ właściwy do załatwienia wniosku, skargi lub próśb, jest zobowiązany pisemnie zawiadomić zainteresowanego o sposobie ich załatwienia. Wyjątek od zasady pisemności stanowi sytuacja, kiedy próśb i wnioski składane są osobiście w swojej sprawie przez osobę osadzoną w zakładzie karnym lub areszcie śledczym i załatwiane bezpośrednio po zgłoszeniu (§ 9 ust 2 ww. rozporządzenia).

W związku z powyższym przedstawiciele KMP zalecają stosowanie wskazanych przepisów prawa w zakresie informowania osadzonych o sposobie rozpatrzenia ich próśb, wniosków i skarg. Przedstawione zastrzeżenia przedstawicieli Mechanizmu zostały podzielone przez Dyrektora Generalnego Służby Więziennej, który w piśmie z dnia 20 sierpnia 2013 r. o sygnaturze BPR/s/-070-103/13/1919 wydał zalecenie Dyrektorom Okręgowym Służby Więziennej zrewidowania dotychczasowej praktyki wywieszania na tablicach ogłoszeń informacji o sposobie rozpatrzenia próśb, wykorzystywania sieci radiowęzła do wzywania osadzonych po imieniu i nazwisku oraz naruszaniu zasady pisemności w sprawach próśb osadzonych.

8. Prawo do kontaktów ze światem zewnętrznym

Osadzeni mogą korzystać z samoinkasujących aparatów telefonicznych (2 na każdym oddziale mieszkalnym) we wszystkie dni tygodnia w godzinach od 9.00 do 17.00. Tymczasowo aresztowani nie mogą telefonicznie kontaktować się z adwokatem. Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji wielokrotnie informowali o potrzebie uchylenia całkowitego zakazu prowadzenia rozmów telefonicznych przez osoby tymczasowo aresztowane ze swoim obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem lub radcą prawnym podczas nieobecności innych osób oraz umożliwieniu wykonywania takich rozmów z poszanowaniem tajemnicy i bez ograniczeń częstotliwości kontaktów. Zgodnie z art. 215 § 1 Kkw tymczasowo aresztowany ma prawo do porozumiewania się z obrońcą lub pełnomocnikiem będącym adwokatem albo radcą prawnym podczas nieobecności innych osób oraz korespondencyjnie. Wbrew dosłownemu brzmieniu art. 215 Kkw, przepis ten przyznaje tymczasowo aresztowanemu prawo kontaktowania się z wymienionymi osobami

również telefonicznie bądź przy wykorzystaniu innych dostępnych mu technicznych środków przekazywania informacji. Wyjaśnić należy, że korespondencją, w rozumieniu art. 8 ust. 1 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 1950 r., są różne sposoby komunikowania się, w tym także rozmowa telefoniczna. Warto dodać, że również CPT podczas czwartej okresowej wizyty w Polsce w 2009 r. zakwestionował stan prawny w zakresie całkowitego zakazu prowadzenia rozmów telefonicznych przez osoby tymczasowo aresztowane. Ponadto całkowity zakaz prowadzenia rozmów telefonicznych przez osoby tymczasowo aresztowane stoi w sprzeczności z regułami: 95.3, 98.2 i 99, zawartymi w Europejskich Regułach Więziennych.

Biorąc pod uwagę powyższe argumenty Rzecznik Praw Obywatelskich w dniu 15 listopada 2013 r. skierował do Trybunału Konstytucyjnego wnioski o stwierdzenie art. 217c Kkw w zakresie, w jakim wyłącza możliwość telefonicznego porozumiewania się tymczasowo aresztowanego z obrońcą za niezgodny z art. 42 ust. 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

Widzenia skazanych odbywają się codziennie (każdego dnia mogą je realizować osadzeni których nazwiska rozpoczynają się od określonych liter np. w poniedziałek od A do H), także w dni świąteczne z wyjątkiem 1 stycznia, 1 dnia Świąt Wielkanocnych, 3 maja, 1 listopada i 25 grudnia. Jednostka dysponuje 4 salami widzeń: 2 pomieszczenia do widzeń w sposób umożliwiający bezpośredni kontakt, do udzielania widzeń w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt z osobą odwiedzającą oraz do realizacji widzeń (po jednym stanowisku uniemożliwiającym i umożliwiającym bezpośredni kontakt z osadzonym) przez osadzonych tzw. „niebezpiecznych”. Każde z tych pomieszczeń jest monitorowane. Jednostka nie dysponuje pomieszczeniami przeznaczonymi do udzielania widzeń bez osoby dozorującej. W związku z tym widzenia te realizowane są w niewykorzystywanym w danej chwili pomieszczeniu do widzeń umożliwiających kontakt z osobą odwiedzającą lub w przeznaczonym dla osadzonych tzw. „niebezpiecznych”. Pierwotne przeznaczenie tych pomieszczeń powoduje, że nagroda ta jest realizowana w pomieszczeniu monitorowanym. Należy zwrócić także uwagę na brak pomieszczenia do realizacji nagrody przewidzianej w art. 138 § 1 pkt 3 Kkw., tj. widzenia w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej, którego wyposażenie określone zostało w załączniku do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2003 r. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2003 r. Nr 186, poz. 1820). Brak w jednostce pomieszczenia do realizacji nagrody w postaci tzw. widzeń intymnych uniemożliwia

w praktyce jej udzielenie, nawet w przypadku spełniania przez osadzonych warunków do jej przyznania. W żadnej z sal widzeń nie jest wyznaczony kącik dla dzieci. Zgodnie z informacją przekazaną przez zastępcę kierownika Działu Ochrony prowadzone są działania mające na celu stworzenie w sali widzeń kącika zabaw dla najmłodszych odwiedzających.

Zastrzeżenia wizytujących wzbudziło wyznaczenie do realizacji spotkań osadzonych z obrońcą lub pełnomocnikiem pomieszczenia przeznaczonego do udzielania widzeń dla osadzonych tzw. „niebezpiecznych”. Z informacji uzyskanych od osadzonych wynika, iż zdarzają się sytuacje, że w tym samym czasie kilku adwokatów spotyka się ze swoimi klientami. W ocenie pracowników Mechanizmu realizacja tych spotkań ww. warunkach (sale monitorowane, udział osób postronnych) rodzi poważne obawy co do zapewnienia uczestnikom postępowania karnego prawa do obrony i zachowania tajemnicy adwokackiej. Zgodnie z art. 42 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej każdy, przeciw komu prowadzone jest postępowanie karne, ma prawo do obrony we wszystkich stadiach postępowania. W ramach tego prawa należy rozumieć także możliwość nieskrępowanej, realizowanej w sposób poufny wymiany informacji pomiędzy osadzonym a jego pełnomocnikiem. W obecnej sytuacji, w ocenie pracowników KMP, takie warunki nie są zapewnione.

W ocenie przedstawicieli Mechanizmu jednostka o tak dużej pojemności (1138 miejsc) winna mieć odrębny kompleks do realizacji widzeń i spotkań z adwokatem, tak jak chociażby Areszt Śledczy w Warszawie-Mokotowie (pojemność 959). Obecna sytuacja powoduje, że widzenia o charakterze nagrodowym, takie jak widzenia bez osoby dozorującej lub widzenia tzw. „rodzinne” udzielane są warunkach, które nie zapewniają większej swobody i szerszego zakresu prywatności. W sprawie udzielania widzeń „nagrodowych” w monitorowanych pomieszczeniach Rzecznik Praw Obywatelskich w dniu 6 września 2012 r. skierowała wystąpienie generalne do Ministra Sprawiedliwości (RPO 680042-II-704/11). W odpowiedzi z dnia 28 września 2012 r. Minister Sprawiedliwości (DWOiP-I-072-23/12) stwierdził, że z uwagi na nagrodowy charakter widzenia udzielane na podstawie art. 138 § 1 pkt 2 i 3 Kkw, powinny odbywać się bez stosowania monitoringu w takim pomieszczeniu, a w przypadku istnienia wątpliwości dyrektora co do bezpieczeństwa w czasie takiego widzenia, tego rodzaju nagroda nie powinna być przyznawana.

Zgodnie z pkt XIII ust. 1 Porządku wewnętrznego druk potwierdzenia odbioru korespondencji urzędowej wypełnia osadzony. Natomiast regulacje zawarte są w art. 105 § 7 Kkw. *(skazany otrzymuje pisemne potwierdzenie odbioru w zakładzie karnym*

wysyłanej przez niego korespondencji urzędowej) oraz § 20 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz. U. Nr 152, poz. 1493) i rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania (Dz. U. Nr 152, poz. 1494) (*przyjmujący w zakładzie karnym/areszcie śledczym korespondencję urzędową wysyłąną przez skazanego/tymczasowo aresztowanego wydaje nadawcy pisemne potwierdzenie jej odbioru oraz odnotowuje na kopercie datę odbioru*), nie wskazują kto ma wypełnić druk potwierdzenia odbioru korespondencji. W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich - w świetle obecnie obowiązujących przepisów - dopuszczalna jest jedynie sytuacja, gdy osadzony dobrowolnie wypełnia druk potwierdzenia odbioru korespondencji i zgłasza się do funkcjonariusza, który po sprawdzeniu danych wydaje potwierdzenie przyjęcia korespondencji urzędowej. Należy przyjąć jednak, iż w przypadku, gdy osadzony nie ma wypełnionego druku odbioru korespondencji, a jednak chce dokonać wysyłki, przyjmujący korespondencję ma obowiązek wydać nadawcy potwierdzenie jej odbioru. Stanowisko to podzielił również Dyrektor Generalny Służby Więziennej w piśmie z dnia 23 maja 2013 r. (BIS-070-35/13/3543). W związku z powyższym przedstawiciele KMP zalecają zmienić treści przywołanej regulacji porządku wewnętrznego.

W okresie od 1 stycznia 2012 r. do 15 stycznia 2014 r., 24 skazanym udzielono 168 przepustek wynikających z art. 138 § 1 pkt 7 Kkw, 16 skazanym udzielono 129 przepustek określonych w art. 138 § 1 pkt 8 a 73 osadzonym udzielono 73 przepustek na podstawie art. 141 § 1.

9. Prawo do ochrony zdrowia

W Dziale Służby Zdrowia zatrudnionych jest 19 osób - 9 lekarzy (w tym 2 funkcjonariuszy zatrudnionych w pełnym wymiarze czasu pracy) i 10 osób średniego personelu medycznego (w tym 1 pielęgniarz na stałe oddelegowany do NZZFiPW²). Dodatkowo jeden lekarz pracuje na podstawie umowy cywilno-prawnej. Kierownikiem jest funkcjonariuszka Służby Więziennej specjalista medycyny rodzinnej. Poza obowiązkami wynikającymi ze stanowiska przyjmuje pacjentów jako lekarz ogólny. Funkcję lekarzy POZ pełnią również anestezjolog (0,5 etatu) oraz internista-radiolog

---

² Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Funkcjonariuszy i Pracowników Więziennictwa

(kontrakt). Lekarze ci przyjmują 3 lub 4 razy w tygodniu. Spośród 2 stomatologów 1 przyjmuje codziennie, zaś drugi specjalista protetyki (0.35 etatu) 2 razy w tygodniu. Zatrudnieni są także specjaliści - psychiatra (0,3 etatu), okulista (0,35), neurolog, laryngolog i dermatolog (każdy 0,2 etatu). Psychiatra i okulista przyjmują 2 razy, zaś pozostali specjaliści raz w tygodniu. Obserwacje pracownika KMP doprowadziły do wniosku, że liczba zatrudnionych pielęgniarek nie jest wystarczająca. Średni personel medyczny jest, w ocenie przedstawicieli Mechanizmu, nadmiernie obciążony obowiązkami. Utrzymująca się zbyt długo taka sytuacja może spowodować narastające zmęczenie, zubożenie, a nawet doprowadzić do zespołu wypalenia zawodowego. W związku z tym pracownicy KMP zalecają rozważenie zwiększenia liczby zatrudnionych pielęgniarek.

W każdym z trzech pawilonów znajduje się gabinet zabiegowy, pełniący także funkcję gabinetu lekarskiego oraz gabinet stomatologiczny. W pawilonie B jest główna siedziba Działu; poza ww. pomieszczeniami mieści się tu m.in. sekretariat, gabinet okulistyczny oraz izba chorych. Ambulatorium we wszystkich pawilonach jest czynne w dni powszednie w godzinach 7.00-16.00, zaś w dni wolne od pracy dyżur pełnią 2 pielęgniarki w godzinach 7.00-15.00. Po godzinach pracy wzywane jest Pogotowie Ratunkowe (310 przypadków w 2013 r.).

Każdy z lekarzy POZ ma pod opieką osadzonych z jednego pawilonu. W razie urlopów, chorób etc. przyjmowani są pacjenci z innych pawilonów. Przyjęcia każdego z oddziałów przypadają raz w tygodniu. Niezależnie od planowanych wizyt lekarze przyjmują nowoosadzonych, przygotowują do transportu, wydają zaświadczenia, wzywani są do sądu, przyjmują w przypadkach nagłych zachorowań osoby niezapisane itd. W 2013 r. przyjęto 20283 osoby. W tymże roku odbyło się 456 konsultacji psychiatrycznych, 581 okulistycznych, 204 dermatologicznych 164 laryngologicznych i 251 neurologicznych. Konsultacje pulmonologiczne, kardiologiczne i chirurgiczne, a także badania laboratoryjne (materiał pobierany w Areszcie) i specjalistyczne (m.in. badania radiologiczne i ultrasonograficzne, tomografia komputerowa) odbywają się w szpitalu więziennym w Łodzi. Areszt korzysta również z usług cywilnych placówek służby zdrowia (m.in. konsultacje urologiczne i neurochirurgiczne, rezonans magnetyczny). Pacjenci wymagający hospitalizacji przyjmowani są do szpitali służby więziennej lub do szpitali miejskich. W ubiegłym roku hospitalizowano 12 osób, jedna osoba jest systematycznie dowożona na dializy.

Leki na cały dzień roznoszone są w godzinach rannych, dawki wieczorne pozostawiane są u funkcjonariuszy. Leki psychotropowe osadzeni przyjmują w obecności pielęgniarki lub dyżurnego. Nie podaje się leków bez zgody pacjenta, nie jest także stosowane podawanie leków w formie rozpuszczonej. Zdarzają się przypadki odmowy przyjęcia leków, powiadomiony zostaje wtedy lekarz.

We wszystkich pawilonach są gabinety zabiegowe (obszerne, czyste, ściany i podłoga wyłożone kafelkami). W wyposażeniu każdego gabinetu jest m.in. szafa z lekami, glukometr, aparat do ciśnienia, waga lekarska, w dużej torbie są leki stosowane w stanach nagłych, środki opatrunkowe, zestaw reanimacyjny. W jednym z gabinetów jest przenośny aparat EKG. Defibrylator znajduje się w ambulatorium pawilonu B i u dowódcy zmiany. Gabinet stomatologiczny wyposażony jest w unit, stosowane są materiały chemoutwardzalne, sterylizacja narzędzi przeprowadzana jest na miejscu.

Karta praw pacjenta-osoby pozbawionej wolności znajduje się we wszystkich gabinetach, wydawana jest na prośbę osadzonego. Informacje w tej kwestii wywieszono są na ścianie (duży wyraźny druk).

Izba chorych dysponuje 14 miejscami w 6 celach dwuosobowych i 2 jednoosobowych izolatkach. W 2013 r. przebywało w izbie 20 pacjentów (podejrzenie gruźlicy, świerzb, półpasiec). Jedynie w 2 celach przeprowadzono remont - podłoga i ściany wyłożono kafelkami. Jedna z tych cel przeznaczona jest dla osób niepełnosprawnych, jednak tak jak wskazano w Rozdziale 4 warunki w niej panujące nie zapewniają osobie tam osadzonej i poruszającej się na wózku możliwości samodzielnego funkcjonowania.

W innych celach ściany były pomalowane do połowy na olejno, podłoga stara, bardzo zniszczona, na ścianach i suficie zagrzybienie. W jednej z izolatek kącik sanitarny nie miał drzwi. We wszystkich celach były stare, zniszczone materace i łóżka. Należy podkreślić, że izolatki w wizytowanej jednostce nie spełniają wymagań określonych w rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 lipca 2012 r. *w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu leczniczego dla osób pozbawionych wolności* (Dz. U. z 2012 r., poz. 808). Zgodnie z § 10 ust. 1 ww. rozporządzenia izolatka w szpitalu lub ambulatorium z izbą chorych składa się z:

- 1) pomieszczenia pobytu pacjenta;
- 2) pomieszczenia higieniczno-sanitarnego, dostępnego z pomieszczenia pobytu pacjenta, wyposażonego w:

- a) umywalkę z baterią uruchamianą bez kontaktu z dłonią i dodatkowo w dozownik ze środkiem dezynfekcyjnym uruchamiany bez kontaktu z dłonią, a także pojemnik z ręcznikami jednorazowego użycia i pojemnik na zużyte ręczniki,
  - b) natrysk, z wyłączeniem izolatki w oddziale anestezjologii i intensywnej terapii,
  - c) płuczkę-dezynfektor basenów - w przypadku stosowania basenów wielorazowego użytku,
  - d) urządzenie do dekontaminacji oraz do utylizacji wkładów jednorazowych wraz z zawartością, które powinno być zainstalowane w sposób eliminujący zagrożenia dla pacjentów - w przypadku stosowania basenów i kaczek jednorazowych oraz wkładów jednorazowych wraz z zawartością;
- 3) służy umywalkowo-fartuchowej pomiędzy помещением pobytu pacjenta a ogólną drogą komunikacyjną.

Ponadto ust. 3 ww. paragrafu stanowi, że izolatka powinna być wyposażona w wentylację wymuszoną działającą na zasadzie podciśnienia (ciśnienie w izolatce niższe niż na korytarzu i w służbie).

Mając to na uwadze pracownicy KMP zalecają przeprowadzenie remontów wymagających tego izb chorych oraz dostosowanie warunków panujących w izolkach zakaźnych do obowiązujących przepisów.

W dniach wizytacji w izolatce przebywało 3 pacjentów z podejrzeniem gruźlicy. W dwóch celach, z powodu braku miejsc, umieszczono osadzonych z oddziału diagnostyczno-konsultacyjnego. W ocenie pracowników KMP cele te są utworzone w konkretnym celu – mają służyć osobom wymagającym wzmożonej opieki medycznej. Wykorzystywanie tego pomieszczenia jako mieszkalnego może spowodować, że w przypadku zaistnienia nagłej potrzeby umieszczenia w niej osoby chorej nie będzie to możliwe. Przedstawiciele Mechanizmu zalecają wykorzystywanie izb chorych zgodnie z przeznaczeniem.

Osadzeni w rozmowach z wizytującymi skarżyli się na długi czas oczekiwania na konsultację lekarską. Istotnie analiza dokumentacji medycznej wykazała, że czas oczekiwania na wizytę u dermatologa wynosi do 14 dni, natomiast u pozostałych specjalistów na badanie więźniowie czekali od 3 do 5 tygodni. W ocenie pracowników KMP czas ten należy skrócić. Ponadto osadzeni w pawilonie B zgłaszali liczne uwagi dotyczące lekceważącego traktowania przez przyjmujących lekarzy.

W 9 książeczkach zdrowia pracownik KMP stwierdził brak adnotacji świadczącej o przeprowadzeniu wstępnego badania stomatologicznego, przy czym czas pobytu

osadzonych w Areszcie wynosił od 4 do 12 miesięcy, a w 2 przypadkach prawie dwa lata. Przedstawiciele Mechanizmu zalecają wyeliminować sytuacje braku wstępnych badań stomatologicznych.

Jeden z lekarzy przyjmuje pacjentów jedynie w asyście pielęgniarki, natomiast w trakcie przyjęć przez 2 pozostałych w gabinecie byli obecni również funkcjonariusze Służby Więziennej niewykonujący zawodu medycznego. Wskazana praktyka, mimo iż zgodna z art. 115 § 7 kkw, stoi w sprzeczności z uregulowaniami ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (Dz. U. z 2009 r. Nr 52, poz. 417) uzależniającymi obecność innych osób w trakcie udzielania świadczeń medycznych od zgody pacjenta (art. 22). Standardy międzynarodowe także zawierają zalecenie, aby poufność badań lekarskich przeprowadzanych w zakładzie karnym była zagwarantowana i respektowana na takich samych zasadach jak w powszechnym systemie opieki zdrowotnej (art. 13 Rekomendacji Nr R (98)7 Komitetu Ministrów Rady Europy dla państw członkowskich dotyczącej etycznych i organizacyjnych aspektów opieki zdrowotnej w więzieniu). W opinii pracowników KMP zasadą powinno być udzielanie świadczeń medycznych bez obecności funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego. Taka obecność powinna być zapewniona tylko w wypadkach, w których żąda tego wyraźnie lekarz badający osobę pozbawioną wolności.

10. Oddziaływania kulturalno-oświatowe i sportowe

W jednostce istnieją 3 świetlice. Centralna wyposażona jest w zestaw kina domowego, sprzęt nagłaśniający, stoły do tenisa oraz stół do gry w piłkarzyki. Kolejna świetlica przypisana jest do Ośrodka Diagnostycznego. Ostatnia, zlokalizowana w budynku administracji, wykorzystywana jest do realizacji programów mających na celu podtrzymanie więzi osadzonych z rodziną. Świetlice oddziałowe w czasie wizytacji były wykorzystywane jako cele mieszkalne. Pomimo niewątpliwych problemów z rozmieszczeniem skazanych wynikających z poziomu zaludnienia jednostek penitencjarnych oraz konieczności zapewnienia wszystkim osadzonym normy 3m² powierzchni mieszkalnej, należy przywrócić świetlicom ich pierwotną funkcję w celu zapewnienia realizacji oferty kulturalno-oświatowej dla osadzonych.

W 2012 r. w jednostce przeprowadzono łącznie 17 programów resocjalizacyjnych, w których udział wzięło łącznie 270 skazanych. Natomiast w 2013 r. liczba realizowanych programów wzrosła do 39, co umożliwiło wzrost liczby skazanych korzystających z tej formy oddziaływań do 458.

Zgodnie z informacjami z dnia 14 stycznia br. przekazanymi przez funkcjonariusza Działu Penitencjarnego Aresztu w 2012 r. w świetlicy centralnej odbyły się 400 zajęć w których uczestniczyło 4003 osadzonych. W tym samym okresie w 16 imprezach masowych uczestniczyło 324 więźniów. W 2013 r. w 416 zorganizowanych zajęciach wzięło udział 4991 osadzonych, a w 22 imprezach masowych 896 więźniów. Podstawową formą działalności k-o były zajęcia sportowe (tenis stołowy, piłkarzyki), projekcje filmowe. Realizowane także są programy resocjalizacyjne, zajęcia teoretyczne i praktyczne kursów zawodowych, wykłady oraz zajęcia z zakresu profilaktyki uzależnień prowadzone przez stowarzyszenie „Abakus”.

Radiowęzeł emituje programy radiowe oraz blok audycji własnych o różnicowanej tematyce, w tym konkursy i pogadanki tematyczne.

Na podstawie pkt VIII ust. 2 lit. I porządku wewnętrznego osadzony może posiadać w celi prasę z ostatnich 2 tygodni, a w przypadku miesięczników z ostatnich 2 miesięcy. Po tym okresie użytkowania prasa i miesięcznik są wyrzucane. W ocenie pracowników Mechanizmu wskazane ograniczenie wydają się niezrozumiałe i powinno zostać zmienione np. poprzez wprowadzenie ograniczenia wagowego lub ilościowego posiadanej przez więźniów prasy i miesięczników.

Osadzeni, z którymi rozmawiano podczas wizytacji, skarżyli się na brak oferty zajęć kulturalno – oświatowych, wskazywali na nudę oraz to, że w ciągu dnia tylko raz opuszczają celę (godzinny spacer). Sytuacja ta dotyczy w szczególności tymczasowo aresztowanych. CPT trafnie zauważa, że *kluczowe znaczenie dla dobrego samopoczucia osadzonych ma odpowiedni program ich aktywności (praca, nauka, sport, itd.). Odnosi się to do wszystkich ośrodków pozbawienia wolności, zarówno do zakładów karnych, jak i aresztów śledczych. Komitet zauważył, że w wielu aresztach śledczych aktywność osób tymczasowo aresztowanych jest znacznie ograniczona. Organizacja zajęć w tego typu ośrodkach – gdzie dość szybko zmienia się skład osobowy – nie jest prostą sprawą. Oczywiście nie można mówić w tym przypadku o zindywidualizowanych programach zajęciowych podobnych do tych, których można oczekiwać w zakładach karnych. Jednakże tymczasowo aresztowanych nie można po prostu skazać na trwającą kilka tygodni lub miesięcy bezczynność w zamkniętej celi, niezależnie od tego, jak dobre warunki fizyczne panują w celach aresztu śledczego. Komitet uważa, że powinno dążyć się do zapewnienia, aby tymczasowo aresztowani w aresztach śledczych mieli możliwość spędzenia odpowiedniej części dnia (8 lub więcej godzin) poza celami, w celu podjęcia działalności o różnym charakterze (Fragment § 47 Drugiego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (92) 3]). Podobnie kwestia ta przedstawiona została*

w Europejskich Regułach Więziennych, które wspominają, że *rygor panujący w jednostkach penitencjarnych powinien pozwalać więźniom na spędzanie jak największej liczbie godzin w ciągu dnia poza ich celą dla zapewnienia właściwego poziomu ludzkich i społecznych interakcji* (reguła 25.2). Pracownicy KMP zalecają podejmowanie działań na rzecz większej aktywności kulturalno – oświatowej wśród osadzonych oraz stworzenie warunków do częstszego przebywania poza celą mieszkalną.

Zgodnie z dziennikiem pracy świetlicy centralnej (okres od 23 maja do dnia 24 grudnia 2013 r.) 3 zajęcia w ciągu jednego dnia były organizowane 26 razy, największa liczba uczestników (od 49 do 51) osiągnięta była podczas 10 zajęć (programy resocjalizacyjne). Poza tym liczba uczestników wahała się od 5 do 20 (najwięcej uczestników oprócz wspomnianych na początku programach brała udział w spotkaniach AA). W tym samym okresie przez 25 dni świetlica była niewykorzystywana do zajęć przeznaczonych dla osadzonych. Biorąc pod uwagę liczbę skazanych i tymczasowo aresztowanych, w ocenie pracowników KMP, wskazane jest zwiększenie liczby zajęć i częstsze wykorzystywanie świetlicy. Zgodnie z Zaleceniem 84 Europejskiego Komitetu ds. Przeciwdziałania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu zawarte w raporcie CPT/(2011) 20, *polskie władze powinny wzmoczyć swoje wysiłki dla opracowania programów zajęć dla osób skazanych i tymczasowo aresztowanych. Celem powinno być zapewnienie, by obie kategorie więźniów były w stanie spędzać rozsądną część dnia (osiem godzin lub więcej) poza swoimi celami, zaangażowane w celowe zajęcia o różnym charakterze. Szczególnie w przypadku tymczasowo aresztowanych, prawie całkowity brak zajęć pogarszał postrzeganie okresu detencji i sprawiał, iż warunki były bardziej dotkliwe niżeli w przypadku więźniów. W połączeniu z ograniczoną przestrzenią życiową, ubogimi warunkami bytowymi, ograniczeniami w kontaktach ze światem zewnętrznym oraz innymi osadzonymi, skutkowało powstaniem uciążliwych i ogłupiających realiów. W związku z powyższym przedstawiciele Mechanizmu zalecają wzbogacić ofertę zajęć przeznaczonych dla osadzonych.*

11. Zatrudnienie

Zgodnie z Załącznikiem nr 2 do zarządzenia dyrektora jednostki nr 1/2014 z dnia 10 stycznia 2014, Areszt dysponuje 86,38 etatami odpłatnym (co pozwala zatrudnić 112 osadzonych) oraz 100,75 etatami nieodpłatnym (131 zatrudnionych osadzonych).

Na mocy porozumienia z podmiotami zewnętrznym na rzecz, których osadzeni pracują nieodpłatnie tj. z Łódzkim Zakładem Komunalnym (osadzeni zatrudnienie są na

Cmentarzu „Doły” – wykonują proste prace ręczne – ziemne i porządkowe), Fundacją Gajusz (sprzątanie, prace ogólnobudowlane i demontażowe), Pogotowiem Opiekuńczym nr 1 w Łodzi (sprzątaniem, prace ogólnobudowlane).

Osadzeni, z którymi rozmawiali przedstawiciele KMP nie zgłaszali uwag związanych z zatrudnieniem.

12. Prawo do praktyk religijnych

Opiekę duszpasterską nad osadzonymi sprawuje kapelan rzymskokatolicki, który odprawia msze w niedziele oraz dni świąteczne. Poza tym ksiądz odwiedza 3 razy w tygodniu (poniedziałek, wtorek, czwartek) osadzonych w celach mieszkalnych, organizuje zajęcia grupowe na terenie świetlicy centralnej i projekcje filmów o tematyce religijnej (w latach 2012 – 2013 przeprowadzono 32 zajęcia), współuczestniczy także w organizacji Świąt Wielkanocnych i Bożego Narodzenia dla osadzonych. Ponadto w środy organizowana jest katecheza. Jednorazowo we mszy św. może uczestniczyć około 25 osób (pkt XI ust. 2 porządku wewnętrznego). W rozmowach wizytujący odebrali od osadzonych skargi, dotyczące zwłaszcza trudności w udziale we mszach świętych. Biorąc pod uwagę liczbę osadzonych, którzy mogą wziąć jednorazowo udział w nabożeństwach, w ocenie pracowników KMP, wskazane jest rozważenie odprawiania mszy świętych także w inne dni aniżeli niedziela.

W jednostce organizowane są również spotkania dla wyznawców Świadców Jehowy oraz Kościoła Zielonoświątkowego.

13. Dobre praktyki

W wizytowanej jednostce, tak jak wskazałem w pkt 5 Raportu, wszyscy osadzeni młodociani przechodzą okresowe badania przeprowadzane w celu wykrycia obrażeń ciała. Przyjęte rozwiązanie może stanowić istotne narzędzie do wykrywania śladów stosowania przemocy fizycznej wobec młodocianych osadzonych.

14. Zalecenia

Na podstawie art. 19 *Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania*, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

Dyrektorowi Aresztu Śledczego w Łodzi:

1. zweryfikowanie sygnałów dotyczących niewłaściwego traktowania młodocianych osadzonych przez funkcjonariuszy Służby Więziennej oraz przekazanie materiałów z przedmiotowego postępowania;
2. wyeliminowanie nieprawidłowości w sposobie zwracania się przez funkcjonariuszy do osadzonych;
3. zwiększenie zatrudnienia w Areszcie, zgodnie z uwagami zawartymi w pkt 13 Raportu;
4. zapewnienie, aby każdy ukarany osadzony otrzymał w sposób zrozumiały informację o możliwości zaskarżenia przedmiotowej decyzji do sądu penitencjarnego;
5. zapewnienie odpowiednich warunków w jakich realizowane są spotkania z adwokatem;
6. zmianę sposobu informowania osadzonych o sposobach załatwiania ich próśb i wniosków;
7. wyeliminowanie dyspozycji odsyłających z porządku wewnętrznego jednostki;
8. przeprowadzenie kompleksowego remontu jednostki;
9. zmianę pkt XIII ust. 1 porządku wewnętrznego w sposób wskazany w pkt 8 Raportu;
10. podjęcie starań w celu zwiększenia liczby psychologów i pielęgniarek zatrudnionych w jednostce;
11. skrócenie czasu oczekiwania na konsultację specjalistyczną;
12. rozważenie zapewnienia psychologom superwizji;
13. poszerzenie oferty szkoleń dla funkcjonariuszy;
14. wykorzystywanie izb chorych zgodnie z przeznaczeniem;
15. dostosowanie izolatek zakaźnych do wymagań określonych w obowiązujących przepisach;
16. wymianę zniszczonego sprzętu kwaterunkowego;
17. wykonanie pełnej zabudowy kąpoków sanitarnych, w tym także w celach jednoosobowych w sposób wskazany w pkt 4 Raportu;
18. wyposażenie łóżek piętrowych w drabinki i zabezpieczenia lub dokonanie wymiany łóżek na inne, o konstrukcji gwarantującej bezpieczeństwo osadzonych;
19. wydzielenie stanowisk prysznicowych w łaźniach;
20. zwiększenie częstotliwości kąpieli dla osadzonych;
21. zapewnienie osadzonym kontenerów do przechowywania rzeczy osobistych;

22. wymianę zniszczonych materacy i poduszek w celach mieszkalnych;
23. rozważenie użyczenia osadzonym czajników lub dostarczanie ciepłej wody, w sytuacjach wskazanych w pkt 4 Raportu;
24. rozważenie ograniczenia oszczędności stawek dziennych żywieniowych;
25. zaprzestanie zaniżania ceny przedmiotów przekazanych do magazynu, w sytuacji wskazanej w pkt 4 Raportu;
26. przestrzeganie przyjętej w jednostce procedury dotyczącej wyposażania osadzonych w niezbędne materiały informacyjne w zrozumiałym dla nich języku;
27. przywrócenie świetlicom oddziałowym ich pierwotnej funkcji;
28. zwiększenie liczby zajęć kulturalno – oświatowych;
29. wyposażenie wszystkich placów spacerowych w częściowe zadaszzenia;
30. uwzględnianie podczas podejmowaniu decyzji o zakwaterowaniu osadzonego jego stopnia sprawności fizycznej;
31. dostosowanie infrastruktury jednostki do potrzeb osób niepełnosprawnych w planowanych remontach i modernizacjach;
32. zorganizowanie sali (niemonitorowanej) do widzeń bez osoby dozorującej i do widzeń w osobnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej;
33. przekazanie wyników postępowania dotyczącego zniszczenia celi 147 w pawilonie A;
34. zaprzestanie przeprowadzania badań lekarskich w obecności funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego, za wyjątkiem sytuacji wskazanej w pkt 9 Raportu;
35. przeprowadzanie wstępnych badań stomatologicznych wszystkich osadzonych;
36. zamieszczenie w porządku wewnętrznym godzin wyłączenia prądu;
37. zmianę postanowień porządku wewnętrznego w zakresie dotyczącym ograniczeń w posiadanej przez osadzonych prasy i miesięczników;
38. informowanie osadzonych, np. w ramach zajęć kulturalno – oświatowych bądź za pomocą radiowęzła, o prawnych i praktycznych skutkach wyroków Trybunału Konstytucyjnego oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach, które bezpośrednio dotyczą osób pozbawionych wolności;
39. przeniesienie zbiorów orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego i Europejskiego Trybunału Praw Człowieka do biblioteki i udostępnianie ich osadzonym;

40. przesłanie zapisu z zastosowania dnia 13 sierpnia 2013 r. środków przymusu bezpośredniego wobec (*dane usunięto*) utrwalonego za pomocą kamery przenośnej;
41. przesłanie danych dotyczących liczby kar wymierzonych w 2013 r.;
42. rozważenie odprawiania mszy świętych także w inne dni niż niedziela;
43. przesłanie przyczyn wszczęcia w 2012 i 2013 r. wobec funkcjonariuszy Służby Więziennej postępowań dyscyplinarnych.

Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Łodzi:

1. przekazanie dyrektorowi Aresztu środków finansowych na realizację zaleceń ich wymagających.

Centralnemu Zarządowi Służby Więziennej:

1. wyjaśnienie powodów transportu (*dane usunięto*) do Zakładu Karnego w Nowogardzie.